

Van die redakteur:

Prof. Das Steyn 2020

My vader (1902-1978) se eerste voertuig was 'n ossewa. Hy is oorlede byna 'n dekade na die eerste man in 1969 op die maan geland het. In sy lewe¹ het groot veranderinge op tegnologiese gebied, maar ook in maatskaplike toestande, plaasgevind. Die opstaan in die Vrystaat uit armoede na die verwoesting van die Tweede Vryheidsoorlog (1899-1902), die Eerste Wêreld Oorlog (1914-1919), die Groot Griep (1918), die Groot Depressie (1929-1933) en die Tweede Wêreld Oorlog (1939-1945). Alles gebeurtenisse wat tydperke tussen gebeure voor dit of daarna verdeel het.

Wat wel waar is, is dat elk van bogenoemde gebeurtenisse ook die wêreld van beplanning beïnvloed het.

Watter verandering gaan die huidige Koronavirus oor ons samelewing bring? Niemand weet presies nie, maar daar kan verwag word dat ekonomieë en menslike gedrag hierna verander gaan wees. Hier kan gedink word aan Castells (1992) se bekende artikel na die val van kommunisme in Rusland: "The world has changed, can planning change?"

Bogenoemde reeks veranderinge het meestal die wêreld al meer sosialisties gemaak, want die moderne mensdom wou die risiko van swaarkry uitskakel in die lande waar welvaart dit toegelaat het. Hierdeur is beplanning ook meegevoer in die vaart na herverdeling van rykdom en die 'wie kry wat gedagte'. Maar is beplanning net 'n spel om mag of het die professie homself in 'n hoek vasgeverf? Sommige beplanners wat in die privaat sektor werk, weet dat ander maatstawwe ook mag geld, soos dat die betaalbaarheid van 'n projek ook van belang is, dus 'n kapitalistiese benadering tot beplanning. Iewers tussen hierdie twee waardesisteme sal gesoek moet word na waaroor beplanning regtig behoort te gaan.

---

1 Hy moes as vyftigjarige man van die plaas af, in die stad gaan werk om as arbeider werkwinkelvloere skoon te vee by die Suid-Afrikaanse Spoorweë, sodat hy my oudste broer wat hoërskool toe moes gaan se koshuisgelde kon betaal.

In die Christelike filosofie (Wysbegeerte van die Westsidee²) word gepoog om die eie aard van elke tipe organisasie of samelewingsverband te bepaal. Dit is nodig vir die stadsbeplanningsprofessie om weer te herbesin oor wat die aard en wese van die professie is.

Volgens Van Riessen (1973: 337-356) is die toets van gemeenskapsvorming die vestiging van duurzame maatskapsverbande³ in 'n gemeenskap, tussen aktiewe, vrye en verantwoordelike mense. In die filosofie leer mens dat daar vir elke samelewingsverband 'n ontstaansfunksie en 'n bestemmingsfunksie is. Die ontstaansfunksie is gewoonlik histories van aard en die bestemmingsfunksie is gekoppel aan die aard van die samelewingsvorm. Wat wel van belang is, is dat elke samelewingsverband die gesag het om te heers op eie terrein en die gesag word dus begrens deur die eie aard. Vryheid word dus gewaarborg deur die selfstandigheid van die verbande, ook bekend as soewereiniteit in eie kring. Kuyper het dit soos volg gestel: "*Sonder soewereiniteit in eie kring is die staatsmag onbepaald gebiedend; beskik dit oor persone, oor hul lewens, hul regte, oor hul gewete en selfs oor hul geloof*" (Kalsbeek, 1970: 89). Net so is die mag van die kerk, die skool, die bedryf en enige ander samelewingsverband beperk.

So sal 'n besigheid se ontstaansfunksie wees die historiese vraag na 'n sekere diens of produk en die bestemmingsfunksie is wins. By die stadsbeplanningsprofessie was die ontstaansfunksie die historiese maatskaplike en ruimtelike chaos wat in 'n komplekse samelewing ontstaan en die bestemmingsfunksie is om die ruimte te orden sodat

---

2 Vir meer inligting oor die Wysbegeerte van die Westsidee, sien Kalsbeek (1975) en Dooyeweerd (1953).

3 Kalsbeek (1970: 201; 1980: 197) onderskei tussen georganiseerde gemeenskappe soos kerk, staat, vereniging, besigheid, ensovoorts, wat ook verbande genoem word, en natuurlike gemeenskappe soos huwelik, gesin en familie. Beplanning is ook 'n georganiseerde gemeenskapsverband, want dit is as 'n professie georganiseer.

daar vir elkeen 'n plekkie onder die son is (Van den Berg, 1981: 27, 41). Die bestemmingsfunksie bepaal nie net die tipiese geaardheid van die samelewingsverband nie, maar rig ook al sy funksies op 'n individuele doel, sodat die funksies 'n innerlike strukturele samehang kry (Van Riessen, 1980: 204-215). Interresant is dat Van den Berg (1981: 27) onderskei tussen beplanners wat hul besig hou met die wetenskap van beplanning (so 'n persoon staan in Nederlands bekend as 'n planoloog) en 'n beplanner wat hom met ruimtelike ordening besig hou, is 'n 'planner' (Nederlands). Die een word meer deur die wetenskap gelei en die ander hou hulself besig met die reguleringsproses van die ruimte of die vulling van ruimte binne 'n bepaalde beleidskonteks. Dus kan verskillende beplanners verskillende hoede opsit.

Die sukses van hul beplanning moet getoets word aan die mate waarin geslaag word om ruimtes te skep of te beheer waarin die samelewing in harmonie kan woon, werk en ontspan. Maar in wese moet ruimte (omgewing), volgens Nijkamp (1980: 14-18), geskep word wat voorwaardeskeppend, normstellend en geesverrykend moet wees. Steyn (2015: 122-123) stel dit "*dat beplanning daarop gerig moet wees om vir mens en samelewing die voorwaardes te skep om:*

- *tot groter verantwoordelikheid geroep te voel en gelei te word;*
- *tot groter vryheid om na eie aard te ontwikkel en moontlikhede te soek, en*
- *'n klimaat te laat ontstaan waarin die mens deur kreatiwiteit 'n ryke verskeidenheid van ruimtelike gebruike, wat in harmonie verkeer, kan ontwikkel."*

Beplanning moet dus nie net beperkend wees nie, maar ook besef dat die mens nie alles kan beheer nie.

"Die toekoms is dus meer kompleks as wat die mens (ook die beplanner) dink. Die veronderstelling dat beplanners weet wat die volgende generasies gaan benodig en dat hul dit nou reeds kan voorsien, is 'n illusie. Die toekoms is onvoorspelbaar en is geen liniêre

projeksie van die huidige situasie nie. Die toekoms behels meer as fisiese beplanningsprojeksies. Dit moet die waardes en drome van mense asook teoretiese benaderings inkorporeer in 'n tyd waarin die beplanningsteorie nie weet watter kant toe dinge moet gaan nie. Miskien sal dit help as beplanners nederig genoeg is om te aanvaar dat

- *hul beste beplanningsteorieë te gebrekkig is om die werklikheid van die toekoms vas te vang;*
- *hul beste toekomsprojeksies die kol gaan mis, en*
- *hul beste planne binne 'n paar jaar nie meer werkbaar gaan wees nie en vervang sal moet word deur ander nuwe toekomsplanne. Laat dus grond (ruimte) oop vir volgende geslagte om oor te besluit en moenie alle besluite nou wil neem nie” (Steyn, 2001: 50).*

Castells, M. 1992. The world has changed: Can planning change? *Landscape and Urban Planning*, 22, pp. 73-78.

Dooyeweerd, H. 1953. *A new critique of theoretical thought*. Vols I, II & III. Amsterdam: Uitgeverij H.J. Pretorius.

Kalsbeek, L. 1970. *De wijsbegeerte der wetsidee*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.

Kalsbeek, L. 1975. *Contours of a Christian philosophy: An introduction to Herman Dooyeweerd's thought*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.

Nijkamp, P. 1980. Waarden en waarheid in de ruimtelijke wetenskap. *Radix*, 6(1), pp. 2-19.

Steyn, J.J. 2001. 'n Nuwe sonering vir stads- en streekbeplanning, naamlik 'n “oop toekoms”. *Stads- en Streekbeplanning*, vol. 44, pp. 46-51.

Steyn, J.J. 2015. *Reforming normative planning: Essays on a Christian approach to planning / Hervorming vir normatiewe beplanning: Opstelle oor 'n Christelike benadering tot beplanning*. Orania: Prisca Uitgewers.

Van den Berg, G.J. 1981. *Inleiding tot de planologie: Voor ieder 'n plaats in de zon?* Brussel: Samson Uitgeverij.

